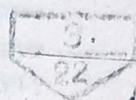

Tadeusz Skubis
Instytut Metrologii Elektrycznej
i Elektronicznej Politechniki Śląskiej

pes. pyc, aurel

obq

noibce

peg

POMIARY BŁĘDÓW INDUKCYJNYCH DZIELNIKÓW NAPIĘCIA

Streszczenie. Przedstawiono metodę pośrednią pomiaru błędów wielodekadowych indukcyjnych dzielników napięcia opracowaną w Instytucie Metrologii Elektrycznej i Elektronicznej Politechniki Śląskiej. Opisano układ pomiarowy o błędzie $\pm 5 \cdot 10^{-8}$ i metodykę pomiarów oraz podano równania do obliczania błędów dzielnika dla każdego nastawienia.

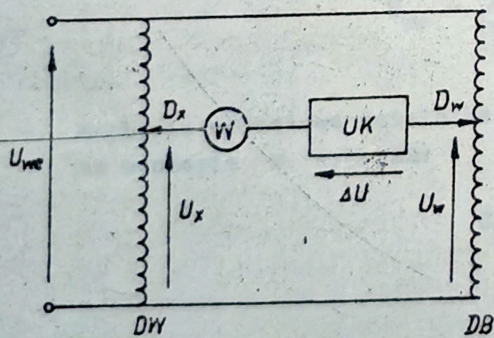
1. Metody pomiaru błędów dzielników jednodokadowych

Błąd modułu i błąd kątowy indukcyjnych dzielników napięcia zdefiniowane w pracy [6] można mierzyć dwiema metodami:

- równoczesnego bezpośredniego porównania badanego IDN z dzielnikiem wzorcowym [1, 3, 7, 8];
- pośrednią, przez porównanie napięć na sekcjach dzielnika badanego ze stabilnym napięciem odniesienia [2, 4].

Zasada działania układu realizującego metodę równoczesnego bezpośredniego porównania przedstawiona jest na rys. 1.

Dzielnik badany DB i wzorcowy DW nastawia się tak, by napięcia U_x i U_w były nominalnie równe. Następnie w układzie napięcia kompensującego UK nastawia się napięcie ΔU tak, aby w obwodzie wystąpił stan kompensacji i odczytuje się wartości obu składowych napięcia ΔU . Błędy modułu δ i kątowy γ oblicza się ze wzorów [6]:

$$\delta \approx \frac{\text{Re } \Delta U}{U_{we}} \quad (1)$$

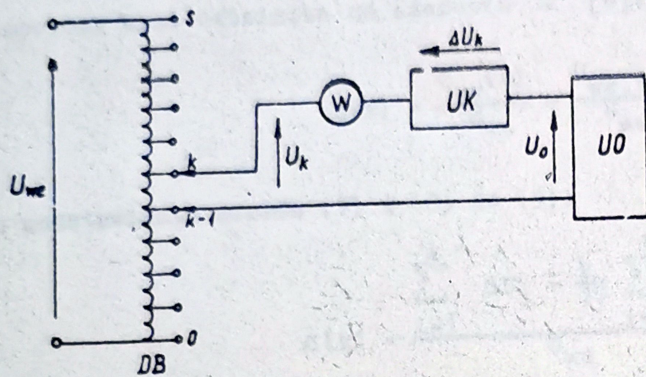
$$\gamma \approx \frac{\text{Im } \Delta U}{D_n U_{we}} \quad (2)$$

Rys. 1. Układ ideowy pomiaru błędów IDN przez porównanie z wzorcem stosunku napięć.

Do pomiaru błędów IDN metodą równoczesnego bezpośredniego porównania potrzebny jest dzielnik wzorcowy o pomijalnie małych błędach. Błąd bezwzględny pomiaru może być wtedy mniejszy od $\pm 2 \cdot 10^{-7}$ [8]. Metoda równoczesnego bezpośredniego porównania jest najbardziej odpowied-

nią do sprawdzania wielodekadowych IDN produkowanych seryjnie ze względu na możliwość szybkiego wykonania pomiarów.

W układach pomiarowych realizujących metodę pośrednią (rys. 2) mogą być mierzone w zasadzie błędy dzielników jednodekadowych. W celu wyznaczenia

Rys. 2. Układ ideowy pomiaru błędów IDN metodą pośrednią

składowych ΔU_k . Dalej przedstawiony jest sposób obliczeń błędów δ i γ stosowany w IMEiE Politechniki Śląskiej.

W stanie kompensacji napięcie 1-tej sekcji drne jest zależnością:

$$U_1 = U_0 + \Delta U_1. \quad (3)$$

Napięcie na wszystkich sekcjach uzwojenia multirilarnego:

$$U_{we} = \sum_{i=1}^{10} U_i = 10U_0 + \sum_{i=1}^{10} \Delta U_i \quad (4)$$

Napięcia wyjściowe dzielnika, nominalne $U_{wy,n}(k)$ i rzeczywiste $U_{wy}(k)$, na odczepie k wynoszą:

$$U_{wy,n}(k) = \frac{k}{10} U_{we}. \quad (5)$$

$$U_{wy}(k) = \sum_{i=1}^k U_i. \quad (6)$$

Po podstawieniu wyrażenia (4) do (5) i (3) do (6):

$$U_{wy,n}(k) = kU_0 + \frac{k}{10} \sum_{i=1}^{10} \Delta U_i. \quad (7)$$

błędów na dowolnym odczepie DB należy kolejno porównać napięcia U_k wszystkich sekcji ze stabilnym napięciem odniesienia U_0 . Częstotliwość napięć U_k oraz U_0 muszą być jednakowe, natomiast fazy i amplitudy powinny być zbliżone. W układzie napięcia kompensującego UK nastawia się dla każdej sekcji napięcie ΔU_k tak, by w obwodzie wystąpił stan kompensacji i odczytuje się wartości obu

Rozm

Zespo

Po p

B

czyw

błęd

D

dziel

miar

wiedr

2. P

de

cedur

wyżar

nion

błęd

a) P

W

poni

(rys.

być p

gą b

rzone

kole

cji

dla

kady

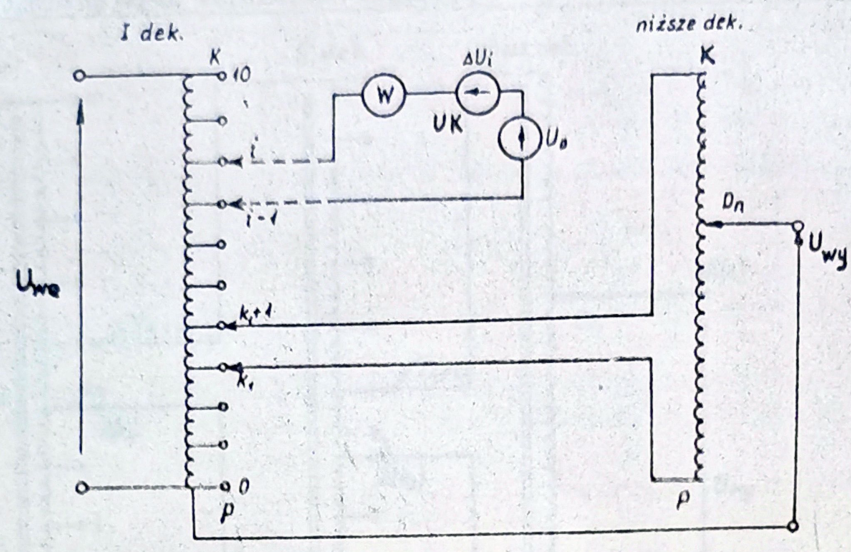
- dla

uzw

- dla

uzw

Rys. 3. Układ ideowy pomiaru błędów dekady IDN obciążonej dekadą 1 i niższymi

Obliczenie błędów na pozostałych odczepach na podstawie tej serii pomiarów nie jest potrzebne, ponieważ po przekączeniu drugiej dekady zmienia się rozpięwo prądu stanu jałowego w dzielniku. Wywołuje to zmianę wartości spadków napięć i błędów na wszystkich odczepach. Z tego powodu procedurę pomiarową należy powtórzyć, obciążając niższymi dekadami kolejno wszystkie sekcje dekady pierwszej i wykonując dla każdego nastawienia serię pomiarów.

b) Pomiar błędów wzorcowania drugiej dekady IDN na wszystkich odczepach. Procedura pomiarowa jest taka sama jak dla dekady pierwszej. W czasie pomiaru może być zasilana bezpośrednio dekada druga. W takim przypadku do wzoru (10) należy podstawić wartość napięcia U_{we} , która jest dziesięciokrotnie większa od napięcia wejściowego dekady drugiej.

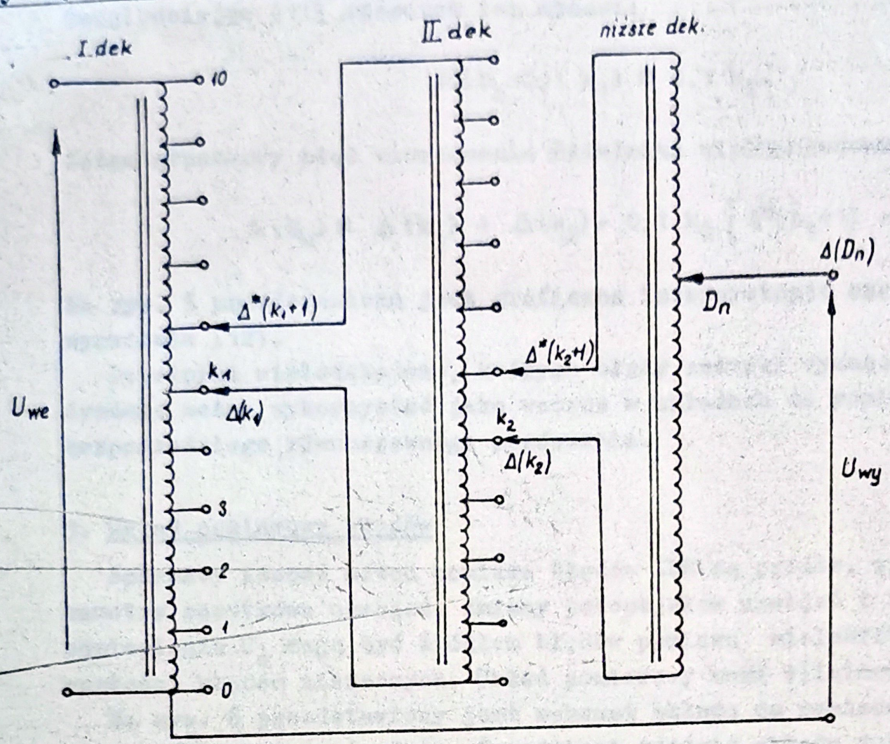
c) Obliczenie błędów dzielnika wielodekadowego. Błędy nieobciążonego wielodekadowego IDN zależą od nastawionego stosunku napięć D_n . Ponieważ w obliczeniach uwzględnia się tylko błędy dwu najwyższych dekad, więc można przyjąć przybliżenie:

$$D_n = \sum_{i=1}^M k_i \cdot 10^{-i} \approx 0,1 k_1 + 0,01 k_2. \quad (11)$$

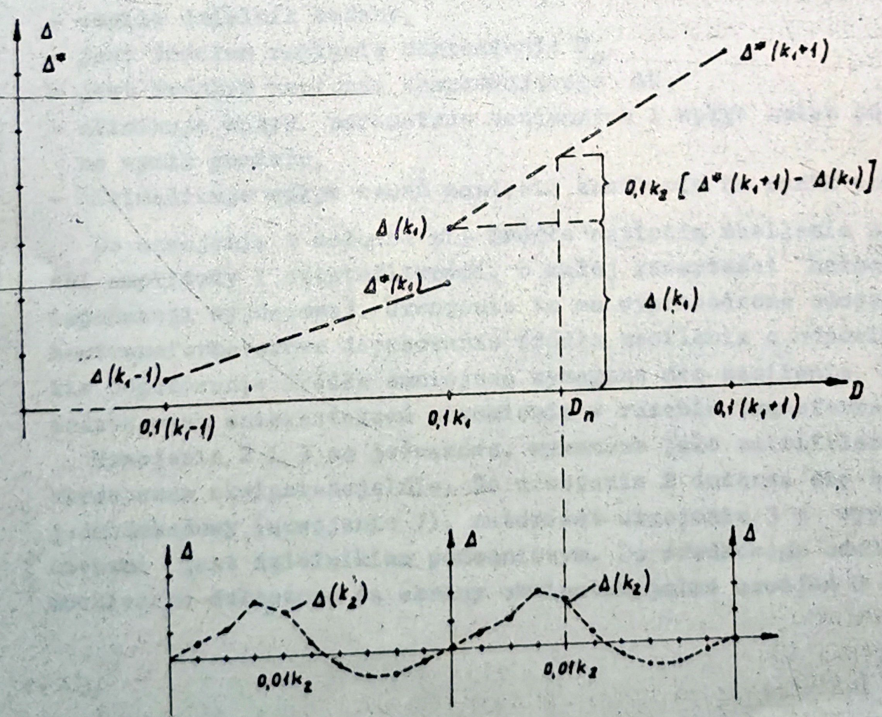
Błąd dzielnika $\Delta(D_n)$ składa się z następujących głównych składników (rys. 4):

- błędu pierwszej dekady na odczepie k_1 ; $\Delta(k_1)$;
- błędu drugiej dekady na odczepie k_2 ; $\Delta(k_2)$;

Rys.

Rys. 4. Oznaczenie składników błędu na odczepach $k_1, k_1 + 1, k_2, k_2 + 1$

Rys. 5. Graficzna interpretacja wyrażenia (15).

- części błędu $\Delta^*(k_1+1) - \Delta(k_1)$, proporcjonalnej do stosunku nastawionego na dekadzie drugiej i niższych.

Uwzględniając (11) stosunek ten wynosi:

$$10(D_n - 0,1 k_1) \approx 0,1 k_2.$$

Zatem wypadkowy błąd wzorcowania dzielnika wielodekadowego:

$$\Delta(D_n) \approx \Delta(k_1) + \Delta(k_2) + 0,1 k_2 [\Delta^*(k_1+1) - \Delta(k_1)]. \quad (12)$$

Na rys. 5 przedstawiona jest graficzna interpretacja części rzeczywistej wyrażenia (12).

Dzielniki wielodekadowe, których błędy zostały wyznaczone metodą pośrednią można wykorzystać jako wzorce w układach do pomiaru błędów metodą bezpośredniego równoczesnego porównania.

3. Układ pomiarowy błędów

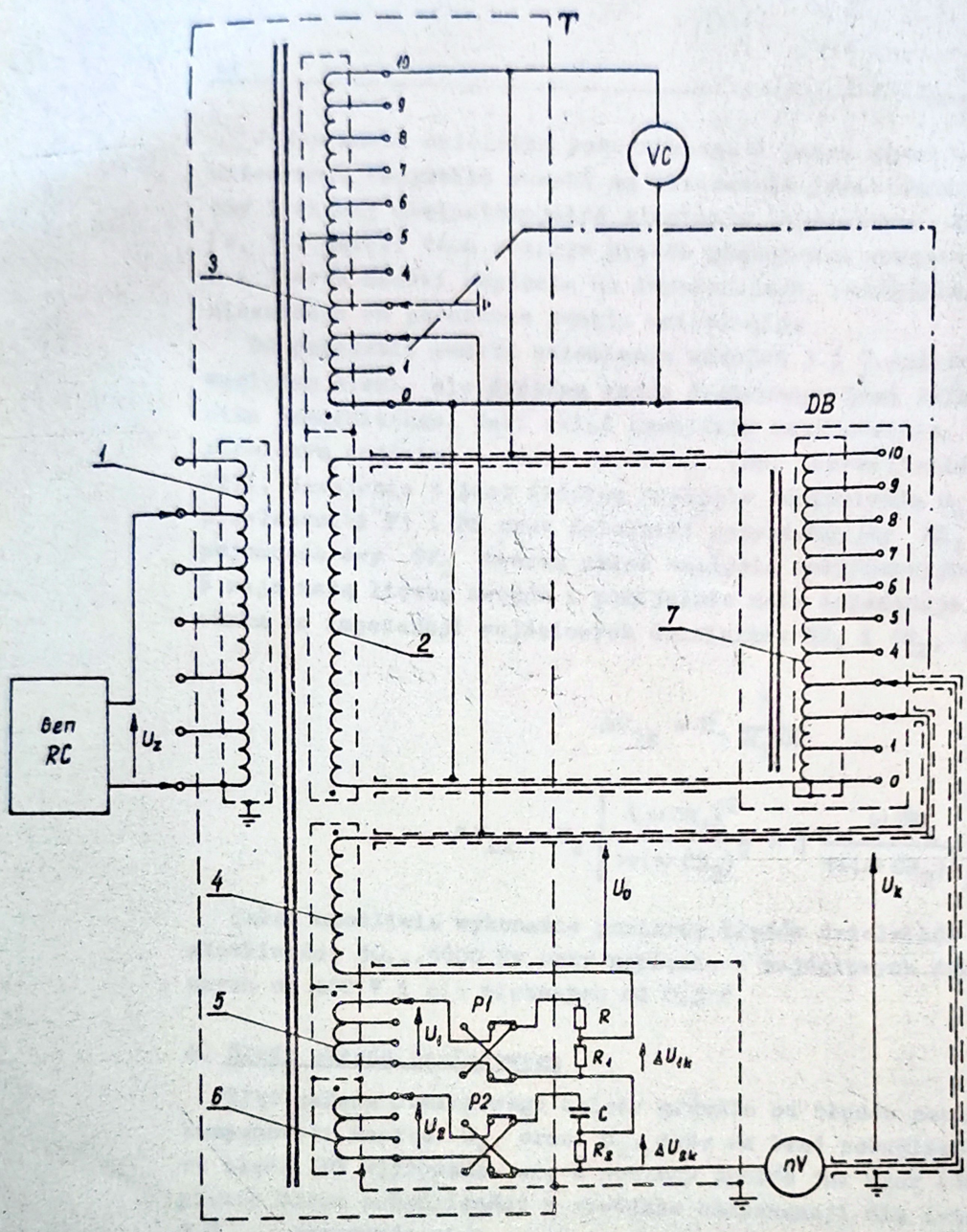
Schematy ideowe metod pomiaru błędów IDN są proste, ale w praktyce parametry resztkowe uzwojeń, zmiany potencjałów uzwojeń i zmiany napięcia odniesienia U_0 mogą być źródłem błędów pomiaru wielokrotnie większych od wartości błędów mierzonych. Układ pomiarowy musi eliminować te wpływy.

Na rys. 6 przedstawiony jest schemat układu do pomiaru błędów wzorcowania IDN metodą pośrednią. Zasadniczą częścią układu jest transformator T zawierający sześć uzwojeń i układ ekranów ekwipotencjalnych. Spełnia on następujące funkcje:

- zasila dzielnik badany,
- jest źródłem napięcia odniesienia U_0 ,
- jest źródłem napięcia kompensującego ΔU ,
- eliminuje wpływ parametrów doziemnych i wpływ zmian potencjału uzwojeń na wynik pomiaru,
- minimalizuje wpływ wahań napięcia zasilania na wynik pomiaru.

Do uzwojenia 1 dołącza się źródło napięcia zasilania o dużej stabilności amplitudy i częstotliwości, o małej zawartości harmonicznych i małej impedancji wyjściowej. Uzwojenie to ma wyprowadzone odczepy umożliwiające beztransformatorowe dopasowanie źródła zasilania o odpowiedniej mocy. Takie dopasowanie źródła zmniejsza wymaganą moc zasilania i nie wprowadza dodatkowych zniekształceń strumienia w rdzeniu transformatora T.

Uzwojenia 2 i 3 są jednakowe, wykonane jako multifilarne i oddzielnie ekranowane ekwipotencjalnie. Do uzwojenia 2 dołącza się badany dzielnik jednodekadowy (uzwojenie 7), natomiast uzwojenie 3 z wyprowadzonymi odczepami jest dzielnikiem pomocniczym. Do środkowego odczepu dzielnika pomocniczego dołączone są ekrany ekwipotencjalne uzwojeń 2 i 3.

Rys. 6. Schemat układu pomiarowego błędów IDN

Jeden suwak dzielnika pomocniczego i jeden suwak dzielnika badanego są uziemione. Wszystkie suwaki są przesuwane jednocześnie. Dzielnik pomocniczy i ekrany ekwipotencjalne eliminują sprzężenia doziemne uzwojenia 2 [4, 5]. Dzięki temu rozpięty prąd obciążenia wewnętrznego w uzwojeniach 2 i 7 oraz spadki napięcia na impedancjach wewnętrznych tych uzwojeń są niezależne od położenia punktu uziemienia.

Od położenia punktu uziemienia uzwojeń 3 i 7 zależą potencjały ekranów względem ziemi, ale źródłem prądu doziemnego jest tylko uzwojenie 3 dzielnika pomocniczego. Taki układ umożliwia zastosowanie wskaźnika zera z uziemionym wejściem o dużej oszczędności (np. nanowoltomierz selektywny typ 227). Uzwojenie 4 jest źródłem napięcia odniesienia U_0 . Uzwojenia 5 i 6, przełączniki P1 i P2 oraz dzielniki rezystancyjny RR_1 i rezystancyjno-pojemnościowy CR_2 tworzą układ napięcia kompensacyjnego. Uzwojenia 5 i 6 mają małą liczbę zwojów i pomijalnie małe impedancje rozproszenia w stosunku do impedancji wejściowych dzielników RR_1 i CR_2 , czyli:

$$\Delta U_{1k} = U_1 \frac{R_1}{R_1 + R} \quad (13)$$

$$\Delta U_{2k} = U_2 \left[\frac{(\omega CR_2)^2}{1 + (\omega CR_2)^2} + j \frac{\omega CR_2}{1 + (\omega CR_2)^2} \right] \quad (14)$$

Układ umożliwia wykonanie pomiarów błędów dzielników w zakresie częstotliwości 50...5000 Hz przy napięciach wejściowych dzielników nie większych od 400 V i nie większych od 0,3 f.

4. Błędy układu pomiarowego

Błąd układu pomiarowego zależy głównie od błędów pobudliwości obwodów kompensacji napięć U_0 oraz U_k . Wzór na błąd pobudliwości $\Delta_p(k)$ pomiaru błędu IDN wyprowadza się w podobny sposób jak wzór (10). Oznaczając napięcie błędu pobudliwości w obwodzie kompensacji dla i -tej sekcji przez $\Delta U_{p,i}$ otrzymuje się:

$$\Delta_p(k) = \frac{\sum_{i=1}^k \Delta U_{p,i} - \frac{k}{10} \sum_{i=1}^{10} \Delta U_{p,i}}{U_{we}} \quad (15)$$

Dokładne obliczenie błędu pobudliwości wg wzoru (15) nie jest możliwe, ponieważ wartości napięć $\Delta U_{p,i}$ nie są znane. Można jednak oszacować wartość graniczną $\Delta_{p,gr}$ przyjmując, że stany kompensacji zostały zmierzane z błędem równym progowi pobudliwości ΔU_p . W najbardziej niekorzystnym przypadku napięcia błędu pobudliwości dla sekcji $k \leq 5$ będą miały przeciwne fazy niż dla sekcji $k > 5$. Wtedy $\Delta_{p,gr}$ wystąpi na odczepie $k = 5$ i wyniesie:

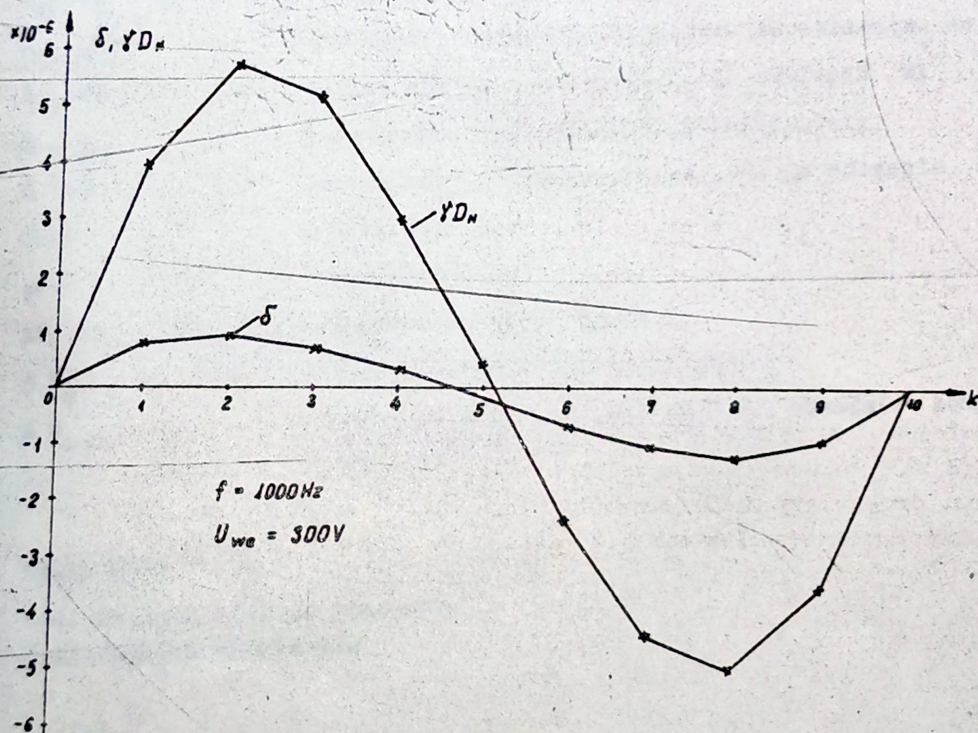

$$\Delta_{p,gr} = 5 \frac{\Delta U}{U_{we}} R_c \quad (16)$$

Błąd układu pomiarowego oszacowany wg wzoru (16) wynosi $\pm 5 \cdot 10^{-8}$ przy częstotliwości 1000 Hz i przy napięciu zasilania dzielnika badanego równym 200 V.

Innym źródłem błędów układu pomiarowego są niedokładności dzielników RR_1 i CR_1 oraz impedancje rozproszenia uzwojeń 5 i 6. Dla kilku badanych dzielników w zakresie częstotliwości 50 ... 5000 Hz oszacowano, że błędy te są prawie o rząd mniejsze od błędu pobudliwości obliczonego wg wzoru (16).

Na rys. 7 przedstawiono przykładowo wyniki pomiarów błędów jednej dekadę IDN przy częstotliwości $f = 1000$ Hz i napięciu wejściowym 300 V.

Rys. 7. Przykładowe wyniki pomiarów błędów jednodekadowego IDN

Poprawną pracę tego układu uzyskano m.in. dzięki starannemu ekranowaniu wszystkich elementów i uzyskaniu małych impedancji rozproszeń wszystkich uzwojeń. Jest prawdopodobne, że błędy układu pomiarowego będą mniejsze, jeśli dzielniki RR_1 i CR_2 będą zastąpione przez dzielniki indukcyjne.

Ważniejsze oznaczenia

D_n	- nominalna wartość nastawionego stosunku;
i	- wskaźnik;
k	- numer odczepu uzwojenia dzielnika jednodekadowego;
k_1	- numer odczepu uzwojenia dekady 1-tej;
U_k	- napięcie na uzwojeniu k-tej sekcji dzielnika badanego;
U_o	- napięcie odniesienia;
U_{we}	- napięcie wejściowe dzielnika badanego;
$U_{wy}(k)$	- rzeczywiste napięcie wyjściowe na odczepie k ;
$U_{wy,n}(k)$	- nominalne napięcie wyjściowe na odczepie k ;
$\Delta_p(k)$	- błąd pobudliwości pomiaru na odczepie k ;
$\Delta_{p,gr}$	- graniczna wartość błędu pobudliwości;
$\Delta(k)$	- zespolony bezwzględny błąd IDN na odczepie k ;
$\delta(k)$	- błąd modułu;
$\gamma(k)$	- błąd kątowy;
$\Delta U, \Delta U_{1k}, \Delta U_{2k}, \Delta U_k$	- napięcia kompensujące;
ΔU_p	- napięcie progu pobudliwości;
$\Delta U_{p,1}$	- napięcie błędu pobudliwości w obwodzie kompensacji dla sekcji 1-tej.

RECENZENT:

doc. dr hab. Ryszard Gotszalk
Politechnika Wrocławska

LITERATURA

- [1] Cutkosky R.D., Shields J.Q.: The Precision Measurement of Transformer Ratios. IRE Trans. on Instr., Sept. 1960, vol. 1-9, nr 2.
- [2] Hill J.J., Deacon T.A.: Theory, design and measurement of inductive voltage dividers. Proc. of the IEE, vol. 115, nr 5, May 1968.
- [3] Lisle R.V., Zapf T.L.: Comparison Calibration of Inductive Voltage Dividers. ISA Trans., vol. 3, nr 3, 1964.
- [4] Skubis T.: Opracowanie konstrukcji i technologii wzorcowych wielodekadowych indukcyjnych dzielników napięcia. Praca doktorska. Politechnika Śląska, Gliwice, 1975.

- [5] Skubis T.: Prąd obciążenia wewnętrznego jako źródło błędów w indukcyjnych dzielnikach napięcia. Materiały IX Międzyucz. Narady Metrologów, Gliwice 1974.
- [6] Skubis T.: Źródła błędów indukcyjnych dzielników napięcia. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Elektryka z. 55 Gliwice 1976.
- [7] Sze W.C., Dunn A.F., Zapf T.L.: An International Comparison of Inductive Voltage Dividers Calibration at 400 and 1000 Hz. IEEE Trans. on Instr. and Meas., Sept 1965, vol IM-14, nr 3.
- [8] Zapf T.L.: The Calibration of Inductive Voltage Dividers and Analysis of Their Operational Characteristics. ISA Trans., July 1963, vol. 2.

ИЗМЕРЕНИЯ ПОГРЕШНОСТЕЙ ИНДУКТИВНЫХ ДЕЛИТЕЛЕЙ НАПРЯЖЕНИЯ

Резюме

Представлен промежуточный метод измерения погрешностей многодекадных индуктивных делителей напряжения, разработанных на Кафедре электрической и электронной метрологии. Описана измерительная схема с погрешностью $5 \cdot 10^{-8}$ и методика измерений. Приведены уравнения для вычисления погрешностей делителя для довольной наводки.

THE MEASUREMENTS OF ERRORS OF INDUCTIVE VOLTAGE DIVIDERS

Summary

This paper presents the indirect measurement method for determining the errors of multidecade inductive voltage dividers. The measurement arrangement with the accuracy of $\pm 5 \cdot 10^{-8}$ and the measurement procedure have been described. The equations for calculating the divider errors have been given.